

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Науково-дослідний центр педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування
НАПН України та МОН України
Науково-дослідна лабораторія «Педагогічне краєзнавство Черкащини»
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
Національна академія педагогічних наук України
Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки
Інститут педагогіки НАПН України
Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського
Рівненський державний гуманітарний університет
Регіональний комплексний Науково-методичний центр інноваційних
технологій освітнього процесу РДГУ
Кафедра теорії і методики виховання
Херсонський державний університет
Кафедра педагогіки, психології й освітнього менеджменту
імені проф. Є. Петухова

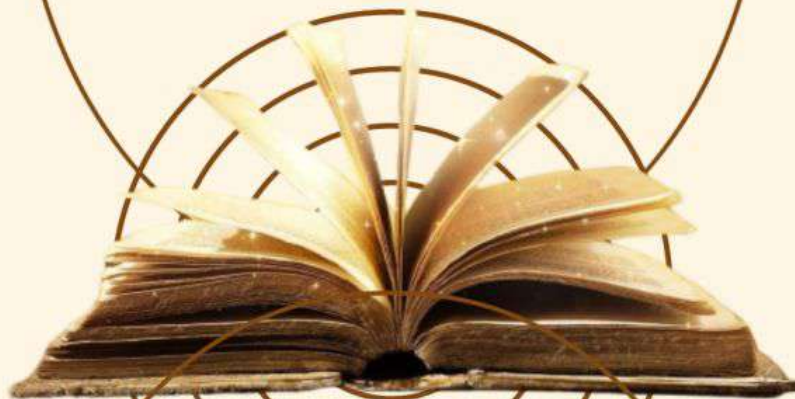

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

Всеукраїнської науково-
практичної конференції

«ПЕДАГОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ЯВИЩ ТА ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ»

21 листопада 2023 року

Умань 2023

БОНДАРЕНКО Тетяна <i>ДО ПРОБЛЕМИ ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ «ПЕДАГОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО»</i>	28
АЛАТИРЕНКО Мирослава <i>ТВОРЧІСТЬ (ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА І ДИТЯЧА) ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я І РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ПЕАГОГІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА (НА МАТЕРІАЛАХ РОБОТИ ПОЗАШКІЛЛЯ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ «ДІТИ-ПЕДАГОГІКА-ВІЙНА»)</i>	30
ХОДАК Тетяна <i>ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ П. П. БІЛЕЦЬКОГО – НОСЕНКА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ</i>	34
БОГУЦЬКА Альона <i>РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ САС ВАЛЕНТИНИ ІВАНІВНИ</i>	37
ЦІПАН Тетяна <i>СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ КЛАСНОГО КЕРІВНИЦТВА</i>	40
МЕЛЕНИШИН Наталія <i>РОЛЬ ГРОМАДСЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ «ДУХОВНА РЕСПУБЛІКА», СТВОРЕНОГО ДИРЕКТОРОМ БАЛТСЬКОЇ ШКОЛИ ПЕТРОМ ТКАЧЕМ, У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНІВ НА ПІВНОЧІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ</i>	43
ПОЛЮХОВИЧ Тетяна <i>НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ШКІЛЬНОГО КРАЄЗНАВСТВА: 1950-2010-ті рр. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОНДІВ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ)</i>	47
ГОЛЯ Галина <i>ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ЛУЦЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ У 1940-1950-ті рр.</i>	49
ВАРИВОДА Юлія <i>МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	52
ГАСАНОВА Лейла, КРАВЧЕНКО Оксана <i>ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО- ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ</i>	54

її розміщення у форматі допису в соціальних мережах сприяє охопленню значної кількості користувачів.

Список використаних джерел

1. Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2022-2023 роках : Постанова Верховної Ради України від 17 грудня 2021 року №1982-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1982-IX#Text/> (дата звернення: 10.10.2023)
2. Міхно О. Освітні онлайн-продукти Педагогічного музею України. *Матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції “Музейна педагогіка в контексті викликів сучасної освіти”*, м. Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 21.09.2022 / Упоряд. і наук. ред. О. В. Караманов. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2023. С. 62-66. URL: <https://cutt.ly/7wwt4MDz> (дата звернення: 10.10.2023).
3. Педагогічний календар 2023. Михайло Сікорський: 100 років. *Педагогічний музей України* [офіц. сайт]. Київ, 2023. URL: http://pmu.in.ua/my-calendar/?mc_id=425 (дата звернення: 10.10.2023).

БОНДАРЕНКО Тетяна

*Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань*

ДО ПРОБЛЕМИ ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ

«ПЕДАГОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО»

Зміст категоріально-поняттєвого апарату «педагогічне краєзнавство» можна зрозуміти лише виходячи з визначення логічної складової «краєзнавство», адже саме з цього родового поняття, виділилось педагогічне краєзнавство. У науковій літературі щодо терміну «краєзнавство» існує широкий спектр думок та формулювань.

В академічному Словнику української мови краєзнавство тлумачиться як «вивчення історії, географії, економіки, етнографії тощо певної місцевості» [3, С. 319]. Що стосується ширшого наповнення змісту цього поняття, незаперечною і цікавою є думка сучасних дослідників В. Круля та Я. Жупанського, які загальнонаціональне краєзнавство диференціюють, відповідно, на географічне, історичне і соціальне. При цьому об'єднуючою ланкою науковці пропонують вважати територію, на яку нарощується природа, населення, господарство, історія, мистецтво, література, архітектура та ін. [4, С. 34].

Одне з найлаконічніших визначень краєзнавства знаходимо у Л. Жук: «Краєзнавство – це наука про націю, про людину в її зв'язках з мовою, культурою» [2, С. 13].

З метою конкретизації науково-дослідної роботи в галузі педагогіки і поглибленого професійного вивчення краєзнавства виникає потреба у виділенні терміну краєзнавства з погляду педагогічного вчення. Чіткого означення як у довідковій, так і у науково-методичній літературі категорії

«педагогічне краєзнавство» немає. Його трактують або як наукову дисципліну, як засіб дослідження краю, або як дидактичний принцип, навчальний предмет, метод навчання і виховання.

З поміж українських науковців, які розвивають ідею педагогічного краєзнавства, слід відзначити В. Матіяш, яка однією з перших ввела цей термін у науковий обіг і трактує його як науку про закономірності навчання та виховання молодого покоління на базі використання місцевого педагогічного матеріалу, передового педагогічного досвіду вчительських, адміністративно-керівних кадрів [6, С. 50–51].

Вагомий внесок у вивчення ідей українського краєзнавства зроблено Н. Побірченко, яка вважає, що педагогічне краєзнавство – це галузь історико-педагогічного знання про розвиток освіти, науки, педагогічної думки, культури місцевого краю, вивчення, збереження та творче використання регіонального педагогічного досвіду у теорії та практиці сучасних освітніх закладів [7, С. 17].

Водночас М. Левківський, окреслюючи сутність педагогічного краєзнавства, наголошує, що це сукупність регіонального, народного, культурницького і науково-педагогічного досвіду, спрямованого на глибше розуміння його особистостями, та загальний духовний розвиток і підготовку, особливо дітей і молоді, до культурного світосприйняття та їх різнобічну підготовку до життя в суспільстві [5, С. 79–81].

Здійснений аналіз педагогічних джерел засвідчує, що простежується тенденція невпинного пошуку нових підходів у дослідженні теоретико-методологічної сутності краєзнавства як педагогічного феномену. Так, уточнюючи парадигмальність концептів «педагогічне краєзнавство» та «науково-педагогічне краєзнавство» дослідниця Т. Дудка з'ясувала, що науково-педагогічне краєзнавство являє собою інтегровану навчально-виховну і наукову діяльність вищого навчального закладу, спрямовану на професійне становлення та розвиток особистісно-значущих якостей вихованця шляхом пізнання особливостей рідного краю [1, С. 7].

Оскільки коло питань, що їх досліджує педагогічне краєзнавство належним чином ще не сформоване, у науково-дослідницькому просторі співіснують різні підходи та педагогічні напрями наукових пошуків у визначенні цього поняття. Одні науковці розглядають його в системі загальноосвітнього простору (шкільне, наукове, освітнє, вузівське краєзнавство), не відокремлюючи ці поняття і синонімічно поєднуючи терміном «педагогічне краєзнавство», інші категорично заперечують можливість такого поєднання.

Підставою для узагальненого розуміння поняття «педагогічне краєзнавство», очевидно, є цілі, яких прагнуть досягти шкільні учителі, науковці, викладачі педагогічних навчальних закладів, організовуючи та спрямовуючи краєзнавчу діяльність учнівської та студентської молоді.

Не применшуючи значення дослідницьких пошуків, які ведуться різними науковими школами, слід зрозуміти, що у педагогічному

краєзнавстві головною є саме педагогічна складова, яка означає виховний рух, проходження, просування вперед, залучення особистості до історико-культурної спадщини свого регіону, ознайомлення з довкіллям, господарською діяльністю, історичним минулим рідного краю, його культурно-освітніми традиціями, вихованням любові до природи, історичних і культурних цінностей Батьківщини з метою збереження і примноження духовної спадщини українського народу. І якщо загальне краєзнавство займається переважно всебічним пізнанням краю, то педагогічне – віддає перевагу виховним мотивам і смисловим чинникам у процесі вивчення зовнішнього соціокультурного середовища і довкілля.

Список використаних джерел

1. Дудка Т. Ю. Науково-педагогічне краєзнавство в діяльності університетів України (XIX – 20-ті рр. XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2012. 21 с.
2. Жук Л. Використання краєзнавчих матеріалів у процесі навчання історії. *Історія України*. Київ, 2006. № 37 (485). С. 13-18.
3. Краєзнавство. *Словник української мови : в 11 т.* / ред. І. К. Білодід. Київ, 1973. Т. 4. С. 319-320.
4. Круль В. П. Краєзнавство : матеріали для практичних і семінарських занять та вказівки до їх виконання (для студентів географічного факультету) / за ред. Я. Жупанського. Чернівці : Рута, 1998. 158 с.
5. Левківський М. Педагогічне краєзнавство Волині. *Історико-педагогічний альманах*. 2007. № 2. С. 79-81.
6. Матіяш В. В. Педагогічне краєзнавство в підготовці майбутніх учителів початкових класів до гуманітаризації навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 1999. 194 с.
7. Педагогічне краєзнавство : підручник / за заг. ред. Н. С. Побірченко. Умань : ПП Жовтий, 2008. 132 с.

АЛАТИРЕНКО Мирослава

Обласний центр юних натуралістів, м. Чернігів

ТВОРЧИСТЬ (ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА І ДИТЯЧА) ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я І РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА (НА МАТЕРІАЛАХ РОБОТИ ПОЗАШКІЛЛЯ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ «ДІТИ-ПЕДАГОГІКА-ВІЙНА»)

*Червоне літо вже скінчилось,
Чарівна осінь вже прийшла.
І золотистим листям землю вкрила,
З ланів добробут принесла.*

*Птахи збираються на південь,
Курличуть з неба журавлі.
Прощаючись з зеленим літом,
На землю шлють свої пісні.*

*(О. Левушкін, оператор ландшафтного дизайну
ЗНЗ № 19, м. Чернігова)*